

Tisková zpráva

Názory české veřejnosti na pandemii nemoci COVID-19 – Naše společnost – speciál – červen 2020

- ⊙ Více než sedm desetin (71 %) českých občanů starších 18 let v červnu souhlasilo s názorem, že „Koronavirus se rozšířil, protože Čína o něm tajila informace“. Přibližně stejný podíl (70 %) české veřejnosti také souhlasil s tím, že „Lidé, kteří vyrazili do Itálie na dovolenou na přelomu února a března, jednali bezohledně“.
- ⊙ Nejméně pak česká veřejnost souhlasila s konspiračně laděnými výroky, podle kterých byl koronavirus záměrně rozšířen konkrétním státem. S tím, že „Koronavirus byl rozšířen záměrně Čínou,“ souhlasila více než čtvrtina (28 %) české veřejnosti a s tím, že „Koronavirus byl rozšířen záměrně Spojenými státy americkými,“ souhlasily méně než dvě desetiny (17 %) české veřejnosti.
- ⊙ S výrokem – který je podle aktuálního vědeckého konsenzu pravdivý – že „Koronavirus je přirozeného původu a na člověka se přenesl z jiného živočicha,“ souhlasily jen necelé dvě pětiny (39 %) českých občanů a celé dvě pětiny (40 %) s ním nesouhlasily. Více než jedna pětina (21 %) se k němu nedokázala vyjádřit a uvedla možnost „nevím“.

Zpracovali:

Martin Spurný; Matouš Pilnáček

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Tel.: 210 310 583; e-mail: martin.spurny@soc.cas.cz

Centrum pro výzkum veřejného mínění se ve svém speciálním výzkumu zaměřilo na koronavirovou krizi a zkušenosti občanů s ní. Speciální výzkum byl proveden v rámci projektu Naše společnost, za otázky a design šetření zodpovídá CVVM, data sbírala společnost Median.

Respondentů starších 18 let jsme se v něm zeptali, zda souhlasí s vybranými výroky týkajícími se pandemie nemoci COVID-19 způsobené novým druhem koronaviru SARS-CoV-2.¹ Cílem výzkumu bylo zjistit, nakolik jsou vybrané narativy týkající se pandemie rozšířené v české populaci. Vybrané výroky jsou kombinací zkreslujících či nepravdivých výroků s pravdivými výroky, a také obecnějšími názory bez nároku na faktickou ověřitelnost.

Výsledky ukazuje graf 1. Nejvyšší podíl souhlasných odpovědí jsme zaznamenali u výroku, že „Koronavirus se rozšířil, protože Čína o něm tajila informace“. S tímto výrokem souhlasilo přibližně sedm desetin (71 %) české společnosti, z toho 31 % uvedlo, že rozhodně souhlasí a 40 %, že spíše souhlasí. S výrokem nesouhlasila jedna pětina (20 %) českých občanů, z toho 6 % rozhodně nesouhlasilo a 14 % spíše nesouhlasilo. Necelá desetina (9 %) občanů se k tomuto výroku nedokázala vyjádřit a uvedla možnost „nevím“. Sedm desetin (70 %) české veřejnosti souhlasilo s výrokem, že „Lidé, kteří vyrazili do Itálie na dovolenou na přelomu února a března, jednali bezohledně“, zde byl také v porovnání se všemi výroky zaznamenán nejvyšší podíl, těch, kteří souhlasili rozhodně (37 %). Třetina (33 %) pak s tímto výrokem souhlasila spíše a naopak čtvrtina (25 %) nesouhlasila, z toho 7 % rozhodně a 18 % spíše. U tohoto výroku byl také nejnižší podíl (5 %) těch, co zvolili možnost „nevím“.

¹ Znění otázky: „Existují různé názory na pandemii nemoci COVID-19 způsobené koronavirem. Do jaké míry souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími výroky? a) Koronavirus byl rozšířen záměrně, b) Koronavirus je obrana přírody proti lidem, c) Koronavirus je trest pro lidstvo, d) Koronavirus unikl omylem z čínské laboratoře, e) Koronavirus byl rozšířen záměrně Spojenými státy americkými, f) Koronavirus byl rozšířen záměrně Čínou, g) Koronavirus je přirozeného původu a na člověka se přenesl z jiného živočicha, h) Koronavirus se rozšířil, protože Čína o něm tajila informace, i) Čína využívá koronavirovou krizi k rozšíření svého vlivu, j) Lidé, kteří vyrazili do Itálie na dovolenou na přelomu února a března, jednali bezohledně, k) Hrozba koronaviru je přeceňována, l) Koronavirovou krizi využije Česká vláda k omezení demokracie v ČR. Možnosti odpovědí: Rozhodně souhlasím, spíše souhlasím, spíše nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím.“

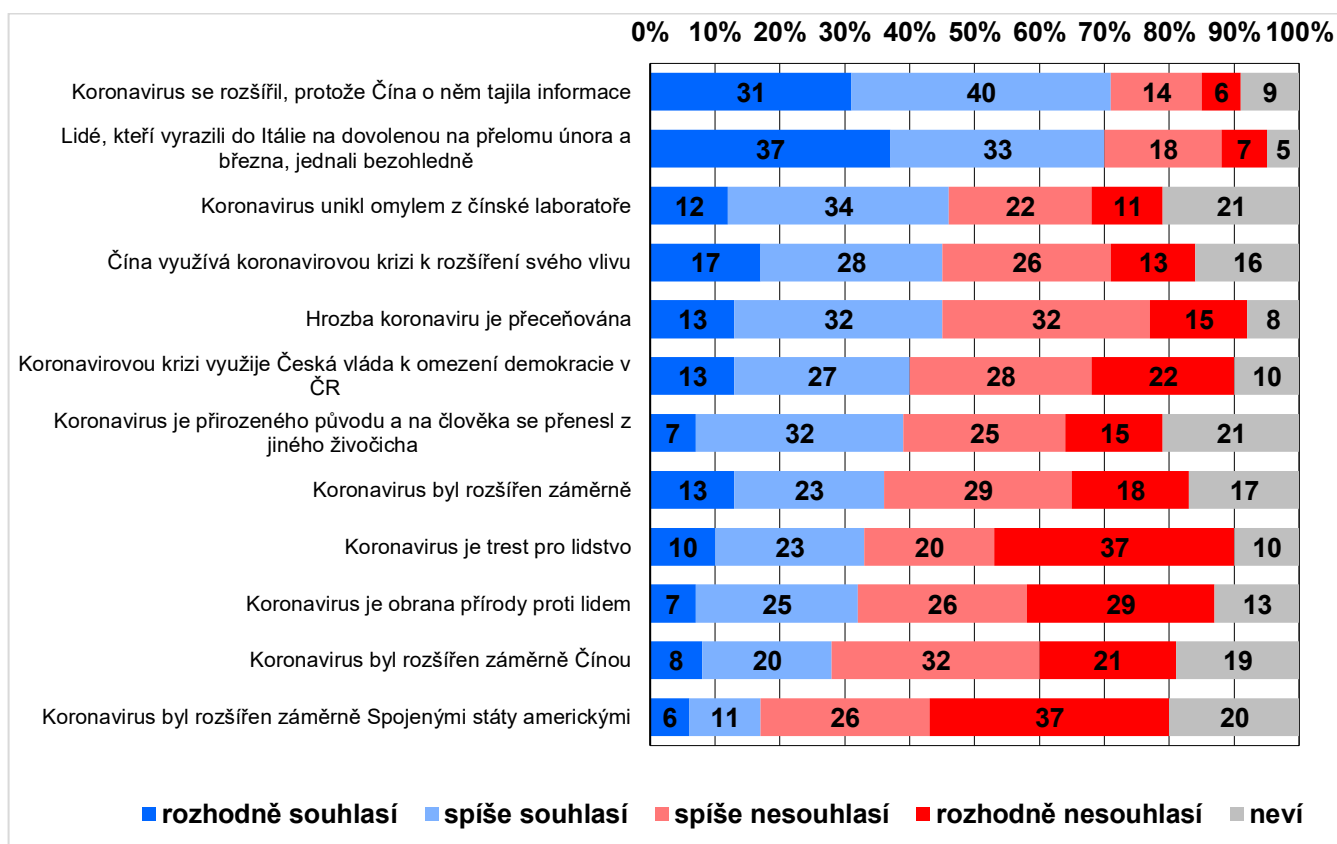
S ostatními výroky již souhlasila méně než polovina občanů. Souhlas s tím, že „Koronavirus unikl omylem z čínské laboratoře,“ vyjádřila necelá polovina (46 %), nesouhlas třetina (33 %) českých občanů, přibližně pětina (21 %) pak uvedla možnost „nevím“. Výrok, že „Čína využívá koronavirovou krizi k rozšíření svého vlivu,“ měl čtvrtý nejvyšší podíl (45 %) souhlasných odpovědí, téměř dvoupětinový (39 %) podíl nesouhlasných, 16 % respondentů se k němu nedokázalo vyjádřit. Potud šlo o výroky, kde byl vyšší podíl souhlasu nad nesouhlasem. U následujících výroků již převládá nesouhlas.

S tím, že „Hrozba koronaviru je přeceňována,“ souhlasilo 45 % českých občanů, a naopak 47 % nesouhlasilo. Méně, než desetina (8 %) zvolila odpověď „nevím“. S výrokem, že „Koronavirovou krizi využije česká vláda k omezení demokracie v ČR,“ souhlasily čtyři desetiny (40 %) občanů, celá polovina (50 %) nesouhlasila, a desetina (10 %) zvolila možnost „nevím“.

S výrokem – který je podle aktuálního vědeckého konsenzu pravdivý – že „Koronavirus je přirozeného původu a na člověka se přenesl z jiného živočicha,“ souhlasily téměř dvě pětiny (39 %) obyvatel, dvě pětiny (40 %) s tímto výrokem nesouhlasily a o málo více než pětina (21 %) zvolila odpověď „nevím“. Dále následovaly výroky, že Koronavirus byl rozšířen záměrně“ (36 % souhlas, 47 % nesouhlas, 17 % nevím), „Koronavirus je trest pro lidstvo“ (33 % souhlas, 57 % nesouhlas, 10 % nevím), „Koronavirus je obrana přírody proti lidem“ (32 % souhlas, 55 % nesouhlas, 13 % nevím).

Poslední v pořadí z hlediska podílu souhlasných odpovědí jsou dva obdobné výroky, že koronavirus byl záměrně rozšířený konkrétním státem. V případě výroku, že „Koronavirus byl záměrně rozšířen Čínou,“ výzkum ukázal, že s ním souhlasí více než čtvrtina (28 %) dotázaných, více než polovina (53 %) s ním nesouhlasí, a necelá pětina (19 %) neví. Nejmenší podíl souhlasu měl výrok, že „Koronavirus byl záměrně rozšířen Spojenými státy americkými,“ kdy s ním souhlasily méně než dvě desetiny (17 %) českých občanů, více než tři pětiny (63 %) s ním nesouhlasily a jedna pětina (20 %) se nedokázala vyjádřit.

Graf 1: Souhlas/nesouhlas české veřejnosti s výroky souvisejícími s pandemií nemoci COVID-19 (v %)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost – speciál 2020, 4. – 17. 6. 2020, 1011 respondentů starších 18 let, kombinace metod CAWI a CATI.

Z bližší analýzy sociodemografických skupin jsme zjistili, že ve struktuře odpovědí na jednotlivé výroky jsou významné rozdíly. S výrokem „Koronavirus se rozšířil, protože Čína o něm tajila informace,“ častěji souhlasili mladší respondenti. V nejmladší věkové skupině od 18 do 24 let s výrokem souhlasilo 43 % dotázaných, v nejstarší věkové skupině starších 65 let už jen 26 %. Z hlediska vlastní politické identifikace šlo také výrazně častěji o občany identifikující se s pravici. Občané, kteří s tímto výrokem souhlasili, se také liší od průměru populace přístupem k internetové bezpečnosti. Častěji uváděli, že vědí, jak zjistit, který software nebo aplikace je bezpečné si stáhnout do počítače nebo mobilu, a také častěji podle svých slov vědí, jak si upravit nastavení ochrany osobních údajů v aplikacích nebo internetových službách.

S druhým nejpřijímanějším výrokem, že „Lidé, kteří vyrazili do Itálie na dovolenou na přelomu února a března, jednali bezohledně,“ souhlasili naopak relativně častěji občané ve věkových kategoriích starších 55 let a také občané bez terciárního vzdělání. Souhlasící také významně častěji uváděli, že nevědí, jak zjistit, který software nebo aplikace je bezpečné si stáhnout do počítače nebo mobilu, a že nevědí, jak si upravit nastavení ochrany osobních údajů v aplikacích nebo internetových službách. Nelze to však interpretovat tak, že s těmito dvěma výroky souhlasily dvě zcela odlišné skupiny obyvatel, je zde určitý překryv, kdy podstatná část souhlasila, případně nesouhlasila s oběma výroky zároveň (to indikuje i slabá pozitivní korelace viz graf 2).

Souvislost s věkem jsme také zaznamenali u výroku: „Koronavirovou krizi využije česká vláda k omezení demokracie v ČR,“ se kterou souhlasily nejčastěji věkové kategorie od 35 do 44 let a od 45 do 54 let, a to jak oproti mladším, tak oproti starším věkovým kategoriím. Častěji s výrokem souhlasili rovněž občané, kteří se identifikují s politickou pravici. Souhlasili také častěji ti, co se staví aktivně k internetové bezpečnosti a v již zmíněných otázkách, „jak zjistit, který software nebo aplikace je bezpečné si stáhnout do počítače nebo mobilu“ a „jak si upravit nastavení ochrany osobních údajů v aplikacích nebo internetových službách“ uvedli, že vědí.

S výroky blízkými tzv. „magickému myšlení“ (výroky mimo možnost vědecké verifikace, které předpokládají existenci vnější síly mimo dosah vědeckého poznání), že „Koronavirus je trest pro lidstvo,“ a „Koronavirus je obrana přírody proti lidem,“ poměrně častěji souhlasili občané s nižším vzděláním (nedokončená ZŠ, ZŠ, vyučení a SŠ bez maturity) oproti občanům s vyšším vzděláním (SŠ s maturitou a všechny stupně terciárního vzdělání včetně VOŠ).

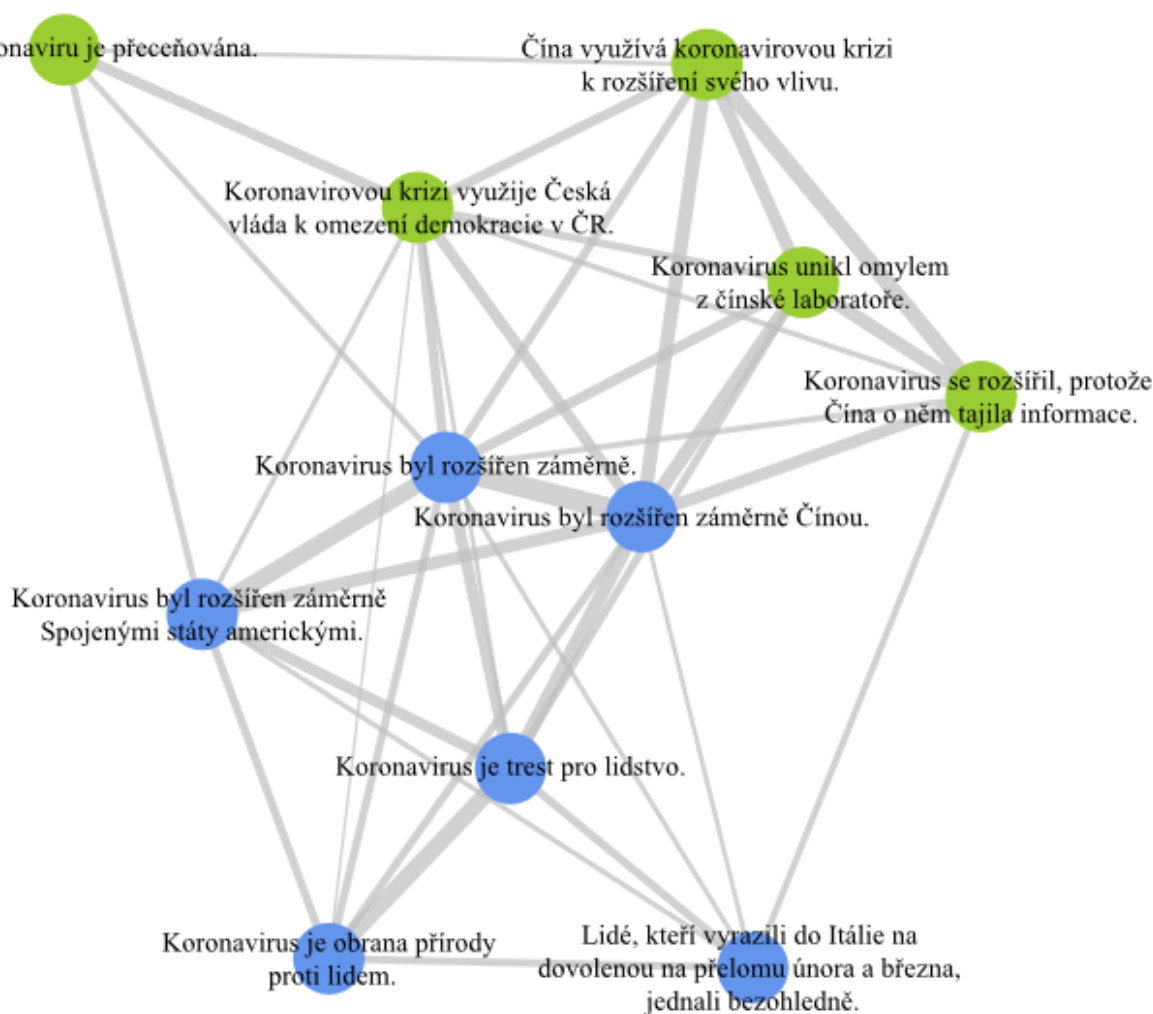
U výroků s konspiračním obsahem, a to, že „Koronavirus byl rozšířen záměrně,“ že „Koronavirus byl rozšířen záměrně Čínou,“ a že „Koronavirus byl rozšířen záměrně Spojenými státy americkými,“ byl z hlediska vzdělání mezi souhlasícími vyšší podíl těch, kteří jsou vyučení nebo mají střední školu bez maturity. S poslední výrokem z této trojice vzájemně souvisejících výroků významně častěji nesouhlasili obyvatelé Prahy. Všechny tři výroky jsou pozitivně korelovány, což také znamená, že část obyvatel považuje za původce, jak Spojené státy americké, tak Čínu.

U výroku, že „Koronavirus je přirozeného původu a na člověka se přenesl z jiného živočicha,“ jsme pak z hlediska vzdělání nenašli statistické významné rozdíly. Míra souhlasu i nesouhlasu byly poměrně rovnoměrně rozložena mezi všechny vzdělanostní skupiny, jen v případě lidí se středním vzděláním s maturitou byl nižší podíl těch, co uvedli možnost „nevím,“ a to oproti lidem, jak s nižším, tak vyšším vzděláním.

Většina výroků je spolu v určité míře pozitivně korelována (negativní korelace jsou jen u menšiny výroků, především u výroku „Lidé, kteří vyrazili do Itálie na dovolenou na přelomu února a března, jednali bezohledně,“ s výrokem, že „Hrozba koronaviru je přeceňována“). Z tohoto důvodu je vhodné uvést jejich vzájemné vztahy prostřednictvím korelační analýzy.

V grafu 2 je zobrazena síť korelací mezi jednotlivými výroky souvisejícími s koronavirovou krizí. Čím silnější je vazba mezi výroky, tím je pravděpodobnější, že respondent s oběma výroky zároveň souhlasil, nebo naopak zároveň nesouhlasil. Ze sítě je vyloučen výrok „Koronavirus je přirozeného původu a na člověka se přenesl z jiného živočicha.“ Tento výrok koreluje negativně s výroky souvisejícími s umělým původem viru a s ostatními výroky nekoreluje. Vytváří tak samostatný názorový faktor oproti ostatním výroky.

Graf 2: Síť korelací mezi jednotlivými výroky

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost – speciál 2020, 4. – 17. 6. 2020, 1011 respondentů starších 18 let, kombinace metod CAWI a CATI

Pozn: Zobrazeny jsou statisticky významné pozitivní polychorické korelace. Čím tlustší je spoj v síti, tím silnější je korelace mezi položkami. Více korelující položky jsou také zobrazeny blíže u sebe. Barvy označují silněji propojené podskupiny výroků identifikované klastrovacím algoritmem.

Ostatní výroky jsou spolu navzájem relativně silně propojeny a vytváří spolu vzájemně propojenou síť. Algoritmus vyhledávající podskupiny v síti odhalil dvě více propojené části sítě. V zeleně označené části jsou zejména výroky týkající se nezáměrné role Číny při šíření koronaviru, ale aktivní při zatajování informací a využívání situace k rozšíření svého vlivu a ohrožení demokracie v ČR. Celkově tak spolu související položky vyjadřují jistý pocit „racionálního“ ohrožení. Do skupiny byla algoritmem také přiřazena položka „Hrozba koronaviru je přeceňována,“ která ovšem není s většinou ostatních položek příliš provázána a souvisí silněji zejména s vnímáním ohrožení demokracie v ČR a vytvářejí tak spolu spíše speciální výrokovou dvojici.

Druhá skupina výroků, které spolu silněji souvisejí, je označena modře. Této skupině dominují přesvědčení o záměrném šíření viru a interpretace viru jako trestu či obrany přírody. Jedná se tak o výroky blízké magickému a konspiračnímu myšlení. Na kraji této skupiny stojí výrok odsuzující jednání lidí, kteří odjeli na přelomu února a března do Itálie, který ovšem s ostatními výroky souvisí jen velmi slabě.

Položky „Koronavirus byl rozšířen záměrně,“ a „Koronavirus byl záměrně rozšířen Čínou,“ jsou sice zařazeny do skupiny konspiračně-magických interpretací, ale souvisí také velmi silně s interpretacemi „racionálního“ ohrožení. Záměrné šíření viru Čínou tak tvoří jakýsi most mezi těmito dvěma typy interpretace.

Technické parametry výzkumu

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost – speciál 2020</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Median, s.r.o.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>4. – 17. 6. 2020</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání, ekonomické postavení, frekvence užívání internetu</i>
<i>Vážení dat:</i>	<i>pohlaví, věk, vzdělání, kraj velikost místa bydliště, ekonomické postavení a užívání internetu, věk x vzdělání, pohlaví x kraj, věk x kraj, vzdělání x kraj a velikost místa bydliště x kraj</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr a vážení dat:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 18 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1011</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Kombinace dotazování CAWI a CATI</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>KK.16</i>
<i>Kód zprávy:</i>	<i>oz200715</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>17. července 2020</i>
<i>Zpracovali:</i>	<i>Martin Spurný; Matouš Pilnáček</i>

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (zde je to obyvatelstvo České republiky starší 18 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce a u tohoto speciálního výzkumu také na ekonomické postavení a frekvenci užívání internetu. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velikých obcí atd.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 18 let.

Vážení dat – způsob zvýšení reprezentativity souboru vzhledem k vybraným charakteristikám populace pomocí přiřazení váhy každému respondentovi. Váhy jsou vytvářeny pomocí metody iterativního proporčního vážení a pohybují se v rozsahu 0,333 až 3.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převodem svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíří námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý.]